

การประกวดกลอนสดชิงถ้วยพระราชทาน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ
มหาวิทยาลัยรังสิตในฐานะกลไกการสืบทอดร้อยกรองไทย

RSU Improvised Poetry Competition to Win Royal Trophies from Her Royal Highness
Princess Maha Chakri Sirindhorn as a Mechanism for Preserving Thai Poetry

นฤตม์ คุปต์ชนโรจน์^{1*} รพีพรรณ เพชรอนันต์กุล¹ สุนทรา ธารนากร¹ และ สุรางศรี วิเศษ¹

Narut Kupthanaroj^{1*} Rapeephan Petchanankul¹ Sunthara Tharanakorn¹ and Surangsri Wiset¹

¹ภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต ปทุมธานี ประเทศไทย

¹Thai Language Department, Faculty of Liberal Arts, Rangsit University, Pathum Thani, Thailand

*Corresponding author, E-mail: narut.k@rsu.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การประกวดกลอนสดชิงถ้วยพระราชทานฯ ณ มหาวิทยาลัยรังสิตในฐานะกลไกการสืบทอดร้อยกรองไทย ผ่านการเก็บข้อมูลจากบุคลากรของโรงเรียนที่ชนะเลิศการประกวดกลอนสด ได้แก่ อาจารย์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง นักเรียนที่เข้าประกวด ผู้บริหารสถานศึกษา ตลอดจนหน่วยงานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ ได้แก่ องค์กรทางวิชาการที่เป็นผู้สนับสนุน หน่วยงานภาครัฐที่เป็นผู้สนับสนุน ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม พบว่า การประกวดกลอนสดฯ เป็นกลไกที่ช่วย สืบทอดร้อยกรองไทยให้ดำรงอยู่ผ่านกระบวนการต่าง ๆ ได้แก่ การคัดเลือกนักเรียน การฝึกซ้อม แรงขับเคลื่อนจากบุคคลหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง และกลไกอื่น ๆ อาทิ อัตลักษณ์ท้องถิ่น ทั้งนี้ กลไกดังกล่าวที่เกิดขึ้นนอกจากจะช่วยสืบทอดร้อยกรองไทยแล้วยังมีคุณูปการอื่น ๆ ได้แก่ รางวัลที่ได้รับช่วยพัฒนาอนาคตของเยาวชน พัฒนาระบบการคิดของเยาวชนที่เข้าประกวด ช่วยให้เยาวชนห่างไกลจากอบายมุขต่าง ๆ และส่งเสริมความผูกพันระหว่างครู นักเรียน เพื่อน รุ่นพี่ และรุ่นน้อง

คำสำคัญ: การประกวดกลอนสด กลไกการสืบทอดร้อยกรองไทย

Abstract

The purpose of this research is to analyse RSU improvised poetry competition to win royal trophies from Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn as a mechanism for preserving Thai poetry. The subjects were all schools that won the trophies each year. The research methods of in-depth interviews and participant observation were used with teachers, students as competitors, school principals or directors including all academic organization and government agencies as supporters. The results revealed that this improvised poetry competition is a mechanism

that can help Thai poetry to be carried on via all processes such as student recruitment, rehearsal, driving force from others and local identity. Moreover, this poetry competition can still develop the way of thinking and the future of Thai youths, making them to be far away from all vices. Most importantly, it can raise a good relationship among teachers and students at all levels.

Keywords: *Improvisation Poetry Competition, Thai Poetry Preservation*

1. บทนำ

บทร้อยกรองเป็นเอกลักษณ์และเป็นสมบัติทางภาษาที่มีค่าของไทย ทำให้เห็นสุนทรียะทางการใช้ภาษาที่คล้องจองต่อเนื่องกัน การประพันธ์บทร้อยกรองประเภทกลอนจึงแสดงให้เห็นความเป็น “คนเจ้าบทเจ้ากลอน” ของคนไทย เพราะการใช้คำสัมผัสนอก สัมผัสใน สัมผัสสระ และสัมผัสอักษรที่หลากหลาย การใช้ภาษาเป็นสื่อแสดงความสะเทือนใจและจรโรลงใจ จะเห็นได้ว่ากวีใช้ภาษาดำยทอดความคิดที่ลึกซึ้งซึ่งสามารถให้อารมณ์สะเทือนใจได้ดี ดังที่ นภชาติ สุวรรณชาติ (2533: 31-41) ได้กล่าวถึงคุณค่าของบทร้อยกรองคือ มีความงามด้านรูป (ฉันทลักษณ์และการสัมผัส) ความงามด้านรส (รสแห่งวรรณคดี) ความงามด้านภาพพจน์ (ถ้อยคำภาษาที่ไพเราะเกิดภาพพจน์) ความงามด้านเสียง (ไพเราะด้วยคำ) บทร้อยกรองมีคุณค่าต่อผู้แต่งทั้งทางด้านจิตใจสติปัญญา ด้านสังคม บทร้อยกรองมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและพัฒนาสังคมมาทุกสมัย ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการเห็นความสำคัญของบทร้อยกรองจึงได้กำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โดยบรรจุสาระการเรียนรู้เรื่องฝึกเขียนคำสัมผัสคล้องจอง แต่งบทร้อยกรอง กำหนดให้นักเรียนได้เรียนรู้ตามวัยที่เหมาะสม กล่าวคือ เมื่อจบมัธยมศึกษาตอนต้น สามารถแต่งบทร้อยกรองประเภทกลอนสุภาพ กาพย์ และโคลงสี่สุภาพได้ และเมื่อจบมัธยมศึกษาตอนปลายนอกจากสามารถใช้คำและกลุ่มคำสร้างประโยคได้ตรงตามวัตถุประสงค์ ยังสามารถแต่งคำประพันธ์ประเภท กาพย์ โคลง ร่ายและฉันท์ ใช้ภาษาได้เหมาะสมกับกาลเทศะและใช้คำราชาศัพท์และคำสุภาพได้อย่างถูกต้อง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 41-42)

มหาวิทยาลัยรังสิตเล็งเห็นคุณค่าและความสำคัญของบทร้อยกรองในฐานะเป็นวัฒนธรรมประจำชาติไทย พร้อมทั้งตระหนักในหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งของสถาบันการศึกษาที่นอกจากดำเนินการจัดการผลิตบัณฑิต การวิจัยและการพัฒนาแล้ว ยังมีบทบาทสนับสนุนการบริการวิชาการแก่สังคมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศิลปะและวัฒนธรรม การเผยแพร่ข้อมูลผู้มีส่วนงานการอนุรักษ์ เพื่อให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคม จึงได้ร่วมมือกับสถาบันสุนทรภู์ จัดโครงการประกวดกลอนสดระดับมัธยมศึกษา

ในการนี้ มหาวิทยาลัยรังสิตได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานถ้วยรางวัลแก่ผู้ชนะเลิศการประกวดประเภทนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและผู้ชนะเลิศการประกวดประเภทนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จึงกำหนดให้ “โครงการประกวดกลอนสดชิงถ้วยพระราชทาน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” เป็นโครงการประจำปีต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลา 13 ปี จนถึง พ.ศ. 2559 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ประกาศ “บัญชีรายชื่อผลงานดีเด่นที่ สพฐ. เห็นว่ามีคุณภาพเทียบเคียง

กับรางวัลสูงสุดระดับประเทศขึ้นไป 205 รางวัล” (สพฐ.ว.1/2559) ปรากฏชื่อรางวัลชนะเลิศการประกวดกลอนสดที่จัดโดยมหาวิทยาลัยรังสิตอยู่ในรายชื่อลำดับที่ 39

การจัดโครงการประกวดกลอนสดของมหาวิทยาลัยรังสิต นอกจากจำนวนโรงเรียนและทีมที่เข้าร่วมประกวดกลอนสดมากขึ้น ในจำนวนนี้มีโรงเรียนที่ส่งนักเรียนเข้าร่วมประกวดทุกครั้งอย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นทัศนคติที่ดีต่อการเข้าร่วมโครงการ และเมื่อพิจารณาจากรายงานสรุปผลโครงการของทุกปีจะได้รับความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์จากผู้เข้าร่วมงาน

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการประกวดกลอนสดซึ่งด้วยพระราชทาน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ มหาวิทยาลัยรังสิตในฐานะกลไกการ “สืบ-สร้าง” ร้อยกรองไทย ทั้งในด้านการ “สืบทอด” ขนบการประพันธ์ร้อยกรองไทยในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมของชาติให้ดำรงอยู่ต่อไปโดยมุ่งเน้นที่ภาษาวรรณศิลป์ แนวคิด กลวิธีการประพันธ์ซึ่งผลงานที่ได้รับรางวัลสามารถสะท้อนออกมาให้เห็นอย่างเด่นชัด ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงกระบวนการสืบทอดร้อยกรองไทยที่สะท้อนผ่านขั้นตอนการจัดการประกวดของมหาวิทยาลัยรังสิต ตลอดจนผู้เกี่ยวข้อง อาทิ สถาบันสุนทรภู่ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ รวมทั้งกระบวนการเข้าร่วมประกวดของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ได้แก่ เยาวชน ครูผู้ฝึกสอน สถาบันที่สนับสนุนการส่งเยาวชนเข้าประกวด ในส่วนของ การ “สร้าง” ร้อยกรองไทย ผู้วิจัยเห็นว่าการประกวดนี้สามารถทำหน้าที่เป็นกลไกในการ “สร้างคน” คือ การสร้างเยาวชนคนรุ่นใหม่ให้เห็นคุณค่าของร้อยกรอง หลายสถาบันได้ใช้การประกวดฯ เป็นเวทีในการเริ่มต้นคัดกรองความสามารถของเยาวชนให้เหมาะสมกับศักยภาพและความสนใจ สร้างกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตัวเยาวชน ครู สถาบันและชุมชน ตลอดจนการประกวดฯ นี้ยังเป็นการ “สร้างบรรทัดฐาน” ให้แก่วงการร้อยกรองไทย เพื่อนำไปเป็นองค์ความรู้ให้แก่สถาบันหรือผู้ที่สนใจในการพัฒนาวงการร้อยกรองไทย และการศึกษาด้านวัฒนธรรมของชาติต่อไปในอนาคต

2. วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์การประกวดกลอนสดซึ่งด้วยพระราชทานฯ ในฐานะกลไกการสืบทอดร้อยกรองไทย

3. อุปกรณ์และวิธีการ / วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.2 สัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการประกวดฯ ได้แก่ บุคลากรมหาวิทยาลัยรังสิต สถาบันสุนทรภู่ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ในส่วนของเยาวชนผู้เข้าประกวด ครูผู้ฝึกสอน และสถาบันที่สนับสนุนจะสัมภาษณ์เฉพาะที่ได้รับรางวัลเท่านั้น

โรงเรียนที่เคยเข้าร่วมประกวดและได้รับรางวัลชนะเลิศ ทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย จำนวน 13 โรงเรียน จาก 13 ครั้ง ปัจจุบันสามารถรวบรวมข้อมูลได้ 5 โรงเรียน เนื่องจากมีข้อจำกัด อาทิ บางโรงเรียนมีการเปลี่ยนแปลงครูผู้ฝึกสอน ครูผู้ฝึกสอนเกษียณอายุราชการ ย้ายโรงเรียน หรือโรงเรียนไม่ได้ส่งเข้าร่วมประกวดอีก โรงเรียน 5 โรงเรียน มีดังนี้

โรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดนครศรีธรรมราช

โรงเรียนกัลยาณีศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

โรงเรียนแสวงหาวิทยาคม จังหวัดอ่างทอง
โรงเรียนกระทุ่มแก้ววิทยา จังหวัดปราจีนบุรี
โรงเรียนปราจีนกัลยาณี จังหวัดปราจีนบุรี

ทั้ง 5 โรงเรียนที่ใช้เป็นกลุ่มประชากรในการทำวิจัยเป็นการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง นอกจากจะต้องเคยชนะการประกวดของมหาวิทยาลัยรังสิตแล้วยังเป็นโรงเรียนที่ยังคงสนับสนุนกิจกรรมการประกวดร้อยกรองอยู่อย่างสม่ำเสมอ มีผลงานการแข่งขันระดับประเทศ

นอกจากโรงเรียนแล้วผู้วิจัยยังได้เก็บข้อมูลจากหน่วยงานสำคัญอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

องค์การบริหารส่วนจังหวัดปราจีนบุรี
สำนักกวีน้อยเมืองนคร
สถาบันสุนทรภู่

3.3 สังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมการฝึกซ้อม และกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

3.4 สรุปผลการวิจัยและนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

4. ผลการวิจัย

ความสำเร็จของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่เข้าประกวดกลอนสดซึ่งด้วยพระราชทาน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ มหาวิทยาลัยรังสิต ล้วนเกิดจากปัจจัยอันหลากหลาย โดยมีเวทีการประกวดกลอนสดซึ่งด้วยพระราชทานของมหาวิทยาลัยรังสิตเป็นหนึ่งในเป้าหมายสำคัญที่กระตุ้นให้สถาบันต่าง ๆ เร่งพัฒนาตนเองเพื่อมุ่งสู่จุดมุ่งหมาย จึงนับได้ว่าการประกวดของมหาวิทยาลัยรังสิตเป็นกลไกสำคัญกลไกหนึ่งที่ช่วยกระตุ้นให้แวดวงร้อยกรองไทยโดยเฉพาะสถาบันการศึกษาเกิดการตื่นตัวและสืบทอดวัฒนธรรมร้อยกรองอย่างต่อเนื่อง อาจกล่าวได้ว่ากระบวนการเตรียมตัวเพื่อเข้าสู่การแข่งขันกลอนสดทำให้เกิดกระบวนการสืบทอดร้อยกรองไปโดยปริยาย ทั้งนี้สถาบันการศึกษาแต่ละแห่ง และครูผู้ฝึกซ้อมแต่ละคนต่างมีรูปแบบกระบวนการเฉพาะตัวที่แตกต่างกัน จากข้อมูลที่ผู้วิจัยรวบรวมได้ในปัจจุบันสามารถสรุปได้ดังนี้

4.1 การคัดเลือกนักเรียน

สิ่งสำคัญที่ทำให้โรงเรียนเหล่านี้ประสบความสำเร็จเริ่มต้นตั้งแต่การคัดเลือกนักเรียนเข้าสู่กระบวนการฝึกซ้อมเพื่อเข้าร่วมประกวด จากข้อมูลทั้งจากการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ดังนี้

4.1.1 การสร้างคนและส่งต่อจากระดับชั้นประถมศึกษาสู่ระดับชั้นมัธยมศึกษา โรงเรียนหลายแห่งใช้กระบวนการคัดสรรนักเรียนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษา โดยคัดสรรจากนักเรียนที่มีแวว มีพื้นฐานการแต่งร้อยกรองและการประกวดกลอนสด โรงเรียนที่โดดเด่นในด้านการคัดสรรนักเรียนคือโรงเรียนกัลยาณีศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื่องจากจังหวัดนครศรีธรรมราชมีความเข้มข้นในด้านการประกวดกลอนสดเป็นอย่างมาก ทั้งจากการมีเวทีประกวดหลายเวที มีองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนที่สนับสนุน ทำให้บรรยากาศการประกวดมีความตื่นตัวคึกคักตลอดทั้งปี โดยเฉพาะการประกวดกลอนสดในงานสารทเดือนสิบซึ่งถือเป็นงานระดับจังหวัด ครูของโรงเรียนมัธยมนอกจากจะพานักเรียนไปแข่งขันแล้ว ยังต้องทำหน้าที่เป็น “แมวมอง” คอยสังเกตการณ์ตามเวทีประกวดระดับ

ประณตศึกษา หากเห็นว่านักเรียนประณตคนใดของโรงเรียนไหนมีแววกก็จะเข้าไปพูดคุยกับครูผู้ฝึกซ้อมของโรงเรียนนั้น เป็นการทาบทามในเบื้องต้น โดยเสนอแนวทางการเข้ามาเรียนในโรงเรียนมัธยมของตนซึ่งเป็นโรงเรียนประจำจังหวัดขนาดใหญ่ ผ่านระบบโควตาหรือระบบนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ หรือเมื่อสอบเข้ามาในระบบสอบตรงก็ต้องทำหน้าที่ชักชวนให้เข้าร่วมทีมแข่งขันกลอนสด (ภัทรญาดา ไชยฤกษ์, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2561) กระบวนการที่เกิดขึ้นทำให้บรรยากาศของงานร้อยกรองหรือการประกวดกลอนสดมีสีสัน นักเรียนในจังหวัดนครศรีธรรมราชทุกระดับต่างเห็นความสำคัญของการประกวดกลอนสดเพราะถือเป็นความสามารถพิเศษที่จะทำให้เข้าเรียนในโรงเรียนขนาดใหญ่ได้

4.1.2 สงสัย สนใจ และสมัครใจ กระบวนการนี้เป็นเรื่องทั่วไปที่เกิดขึ้นทุกโรงเรียน นักเรียนที่สนใจไม่ว่าจะมีพื้นฐาน มีประสบการณ์หรือไม่ก็ตามสามารถเข้ามาสอบถามที่ชุมนุมกลอนสด รุ่นพี่ หรือครูผู้ฝึกซ้อมได้ ซึ่งนักเรียนส่วนใหญ่ต่างผ่านกระบวนการนี้ นับเป็นกระบวนการที่เกิดจากความรัก ความสนใจของนักเรียนเอง ทำให้นักเรียนมีความพยายาม ความมุ่งมั่นในการฝึกซ้อม เช่น โรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นโรงเรียนที่เป็น การสอบตรงทั้งหมด ไม่มีระบบโควตา ไม่มีระบบความสามารถพิเศษ ฉะนั้นนักเรียนที่เข้าสู่กิจกรรมการประกวดกลอนสดต่างเกิดจากความสมัครใจ ความสนใจส่วนตัวทั้งสิ้น (ช่อแก้ว จุลนวล และสุวิมล อ้นทอง, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2561)

4.1.3 คัดกรองอย่างเป็นระบบ บางโรงเรียนใช้กระบวนการในการคัดกรองผ่านงานแนะแนวการศึกษา โดยใช้แบบสำรวจความสามารถที่นักเรียนเข้าใจใหม่ทุกคนต้องกรอกข้อมูล อาจารย์ผู้ฝึกซ้อมก็จะใช้ข้อมูลนี้เป็นแนวทางในการคัดเลือกต่อไป หรือบางโรงเรียนจะใช้งานลูกเสือ เนตรนารี หรือทีมกีฬาประจำโรงเรียน โดย บุรณาการการเขียนร้อยกรองเข้าไป เช่น วิจารณ์ผลงานเป็นกลอน เขียนสรุปเป็นกลอน หากอาจารย์ผู้ฝึกซ้อมซึ่งเป็นคนเดียวกันกับผู้ดูแลกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้เห็นทักษะความสามารถด้านการเขียนว่าสามารถนำมาพัฒนาได้ก็จะเรียกตัวมาฝึกซ้อม (สมชาย จจรศักดิ์ชัย, สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2561)

4.1.4 เชิญชวนหรือชักจูงใจนักเรียนที่อาจจะมีปัญหาเข้าสู่งานร้อยกรอง กลไกนี้มีหลายโรงเรียนที่ใช้และได้รับผลสำเร็จเป็นอย่างมาก ทั้งในแง่ของการประกวด และใช้เป็นเครื่องมือแก้ปัญหาต่าง ๆ ของนักเรียน โรงเรียนที่ใช้กลไกนี้อย่างโดดเด่นที่สุดคือ โรงเรียนกระทุ่มแพ้ววิทยา จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งมีอาจารย์วิษณุ พุ่มสว่าง เป็นครูผู้ควบคุมและฝึกซ้อม อาจารย์วิษณุใช้ความสามารถและประสบการณ์ส่วนตัวในฐานะที่เป็นนักกลอน และผู้เข้าประกวดกลอนสดตั้งแต่สมัยเป็นนักเรียน โดยเห็นว่าจะเป็นแนวทางที่ช่วยเหลือนักเรียนให้พ้นจากปัญหาชีวิตได้ จึงเริ่มต้นด้วยการมองหานักเรียนที่คิดว่าจะมีปัญหา เช่น ปัญหาการเรียน ปัญหาสุขภาพจิต ปัญหาครอบครัว ชอบหมกตัวสูบบุหรี่อยู่ตามห้องน้ำหลังโรงเรียน โดยใช้วิธีเดินเข้าไปพูดคุย ขอให้มาช่วยงานห้องสมุดและมีค่าตอบแทนให้เล็กน้อย นักเรียนก็จะมาช่วยจัดหนังสือ และเริ่มให้โจทย์เพิ่มขึ้น พัฒนาเป็นการอ่านบทร้อยกรอง และการเขียนร้อยกรองตามลำดับ กล่าวได้ว่านักเรียนที่ผ่านระบบนี้ไม่มีพื้นฐานร้อยกรองเลย แต่นักเรียนของโรงเรียนแห่งนี้กลับได้รับรางวัลด้านงานร้อยกรองระดับชาติเป็นจำนวนมาก เนื่องจากการสร้างความไว้วางใจ ความผูกพัน และที่สำคัญคือการทำให้นักเรียนที่ไม่เคยเห็นคุณค่าของตัวเอง ถูกคนรอบข้างมองด้วยความดูแลเอาใจใส่ได้เริ่มมองเห็นศักยภาพของตนเอง ซึ่งนับเป็นการสร้างคนที่ยั่งยืนที่สุด (วิษณุ พุ่มสว่าง, สัมภาษณ์, 13 ตุลาคม 2561)

4.2 การฝึกซ้อม

การฝึกซ้อมเป็นอีกกลไกหนึ่งที่เกิดขึ้นเพื่อให้การประกวดกลอนสดประสบความสำเร็จ และกลไกเหล่านี้ได้ย้อนกลับเป็นเครื่องมือที่ทำให้งานร้อยกรองดำรงอยู่และสืบทอดอย่างมีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ โดยแต่ละโรงเรียนก็จะมีกลยุทธ์วิธีการต่างกันไป ที่สำคัญมีดังนี้

4.2.1 การฝึกฝนและการสร้างงานอย่างสม่ำเสมอ ทุกสถาบันที่ชนะเลิศการประกวดให้ความสำคัญกับการฝึกซ้อมและการเขียนร้อยกรองอย่างสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นการฝึกซ้อมในช่วงเช้าก่อนเข้าชั้นเรียน และหลังเลิกเรียน ตลอดจนเก็บตัวฝึกซ้อมในช่วงก่อนที่จะมีการแข่งขัน สิ่งที่สำคัญอีกประการคือการหาช่องทางให้นักเรียน ได้มีโอกาสเขียนร้อยกรองในโอกาสต่าง ๆ เช่น เขียนเผยแพร่ในเว็บไซต์ของโรงเรียนในวันสำคัญ นำไปอ่านหน้าเสาธงก่อนเข้าเรียน หรือการเขียนคำขวัญ บทกลอนให้แก่องค์กรภายนอกที่ขอความอนุเคราะห์นำไปใช้โอกาสต่าง ๆ ผู้วิจัยพบว่าทุกสถาบันเห็นความสำคัญของการฝึกซ้อมและต้องมีการเผยแพร่สู่สาธารณะเพื่อเป็นแรงผลักดันให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจที่ได้เผยแพร่ผลงานตนเอง เห็นผลงานของตนนำไปใช้จริงทั้งในและนอกโรงเรียน รวมถึงได้รับคำชื่นชมจากสาธารณะเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข

4.2.2 ชุมชน: พื้นที่สร้างสรรคงานร้อยกรอง สิ่งสำคัญต้องมีพื้นที่ให้กับนักเรียน ได้ร่วมกิจกรรม ชุมชนวรรณศิลป์ หรือร้อยกรองจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ทุกโรงเรียนต้องมี โดยเฉพาะโรงเรียนที่ชนะเลิศการแข่งขันจะมีชุมชนที่มีระบบการจัดการที่เข้มแข็ง มีระเบียบ สามารถรวมตัวนักเรียน ได้ มีพื้นที่ที่อำนวยความสะดวกให้แก่ นักเรียน บางโรงเรียนมีชุมชนที่บูรณาการกิจกรรมต่าง ๆ ไว้ด้วยกัน เช่น งานลูกเสือเนตรนารี กิจกรรมโครงงานวิทยาศาสตร์ ชุมชนกีฬา

4.2.3 การปลูกฝังเรื่องการประกวดคือการแข่งขันกับตัวเอง นอกจากการฝึกซ้อมในทักษะวิชาการ กลยุทธ์การประกวดที่เข้มข้นแล้ว สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยพบคือการปลูกฝังว่าทุกครั้งทีนักเรียนประกวดจะต้องระลึกไว้ว่าคือการแข่งขันกับตัวเอง ไม่ใช่การเอาชนะกันอย่างเอาเป็นเอาตาย ดังที่อาจารย์บุญเสริม แก้วพรหม บุคคลสำคัญที่สนับสนุนส่งเสริมวงการร้อยกรองของจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้กล่าวถึงบรรยากาศการแข่งขันกลอนสดไว้ว่า นักเรียนที่มาจากจังหวัดนครศรีธรรมราชจะได้รับการปลูกฝังว่า ความผิดพลาดก็เพียงแค่พลาดในญัตติที่แข่งขันเท่านั้น ไม่ใช่การผิดพลาดทั้งชีวิต เพื่อที่จะได้รู้ว่าการประกวดหรือการแข่งขันไม่ใช่การเอาชนะกัน เมื่อชนะหรือแพ้ก็นิ่ง คนที่เข้าแข่งขันต่างเป็นเพื่อนกัน (บุญเสริม แก้วพรหม, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2561) แนวทางที่ถูกปลูกฝังเช่นนี้นับเป็น กลยุทธ์สำคัญซึ่งนักเรียนที่ประสบความสำเร็จยึดถือเพื่อไว้ใช้ในการพัฒนาตนเอง พร้อมหาจุดเด่นจุดด้อยของตน และเสริมแรงใจตนเองให้เข้มแข็งสามารถแข่งขันในเวทีประกวดต่อไปได้ไม่แพ้หรือชนะ

4.2.4 ฝึกการทำงานเป็นทีม รวมกันเป็นหนึ่ง การฝึกซ้อมที่สำคัญอีกประการคือต้องฝึกการทำงานเป็นทีม ทุกโรงเรียน ทั้งนักเรียน ครูผู้ฝึกซ้อม ตลอดจนค่ายร้อยกรองที่ส่งเสริมทักษะการเขียนร้อยกรองต่างให้ความสำคัญกับประเด็นนี้เป็นอย่างมาก เพราะการประกวดกลอนสดจะต้องทำงานพร้อมกัน 3 คนในเวลาจำกัด ทุกโรงเรียนจะต้องมีการแบ่งหน้าที่ เช่น ใครที่ออกกลอนเร็วจะต้องเป็นตัวแกนหลักในการคิด อีกคนหนึ่งจะต้องเป็นคนคอยช่วยตรวจทาน ตรวจสอบความถูกต้องทั้งความหมายคำศัพท์ ตัวสะกด ฉันทลักษณ์ ตลอดจนแนวคิดที่จะเสนอให้ถูกใจกรรมการ ส่วนอีกคนจะต้องมีลายมือสวย อ่านง่าย ละเอียดย่อขอบ เพราะหากมีข้อผิดพลาดแม้เพียงเล็กน้อยก็หมายความว่าจะถูกตัดคะแนนหรือถูกตัดสิทธิ์ไปทันที จากการพูดคุยกับนักเรียนที่ผ่านการประกวดกล่าวตรงกันว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่จะมี

การขัดแย้งกัน ไม่เห็นด้วยกับความคิดของเพื่อน จึงต้องหาทางคลี่คลายปัญหาให้เร็วที่สุด ต้องยอมรับความคิดซึ่งกันและกัน และยอมรับที่ผลงานที่ดีที่สุด ไม่ใช่ยอมรับเพราะเกรงใจในฐานะรุ่นพี่รุ่นน้อง

นอกจากการทำงานเป็นทีมแล้วการรวมทีมนักเรียนที่มีทักษะหลากหลายนอกจากด้านร้อยกรองก็เป็นกลยุทธ์สำคัญ เช่น ในกรณีโรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดนครศรีธรรมราช หากทีมขาดนักกลอนไปหนึ่งคนก็จะหานักเรียนที่เป็นนักอ่านมาเข้าร่วมแทนเพราะนักอ่านจะมีทักษะในการคิดวิเคราะห์ ดีความที่ดี มีข้อมูลที่จะเอามาใช้ผสมกับเพื่อนร่วมทีมที่มีทักษะด้านร้อยกรอง

4.2.5 ฝึกปฏิบัติที่หลากหลาย สิ่งสำคัญอีกประการของการฝึกซ้อมคือต้องฝึกตีความและเขียนด้วยปฏิบัติที่หลากหลาย เพราะเวทีประกวดแต่ละที่จะมีรูปแบบที่ต่างกัน โดยเฉพาะตัว บางแห่งกรรมการขอเรื่องการเมือง บางแห่งต้องตีความในเชิงธรรมะ ปรัชญา ให้ข้อคิด บางเวทีจะให้ผู้คิดที่ดูเหมือนจะง่ายแต่ต้องตีความให้ลึกซึ้งแตกต่าง บางเวทีให้ผู้คิดที่แปลกประหลาด คาดเดาได้ยาก ฉะนั้นนักเรียนจะต้องติดตามข่าวสารบ้านเมืองอยู่ตลอดเวลา ต้องอ่านงานร้อยกรองให้มาก อ่านงานให้หลากหลายด้าน

4.2.6 สื่อทันสมัยประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม ในปัจจุบันการฝึกซ้อมของแต่ละ โรงเรียนต่างนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์โดยเฉพาะการใช้แอปพลิเคชันไลน์ โดยครูผู้ฝึกซ้อมจะตั้งผู้คิดส่งไปในไลน์กลุ่มทุกวันให้นักเรียนเขียนกลอนแล้วส่งกลับมาในเวลาที่กำหนด ทำให้การฝึกซ้อมสามารถทำได้ทุกที่

4.2.7 ข้อเสนอแนะสะท้อนกลับ หลังจากการแข่งขันนักเรียนจะต้องนำผลงานที่ส่งไม่ว่าจะชนะหรือไม่ก็ตามมาพูดคุยในกลุ่ม หรือรวบรวมเป็นแฟ้มสะสมผลงานเพื่อหาจุดเด่นของผลงานหรือจุดที่ต้องแก้ไขปรับปรุงในครั้งหน้า สำหรับประเด็นหรือข้อเสนอแนะสะท้อนกลับเป็นประเด็นสำคัญ เพราะบางเวทีมีกรรมการอธิบายให้คำแนะนำช่วยชี้จุดบกพร่อง บางเวทีชี้แจงในภาพรวม บางเวทีไม่มีการชี้แจงให้คำแนะนำเลย ซึ่งผู้ฝึกซ้อมบางคนเห็นว่าหากเป็นไปได้ควรมีข้อเสนอแนะให้แก่ผู้เข้าแข่งขันทุกเวทีเพราะนอกจากจะเป็นประโยชน์ในการนำไปแก้ไขปรับปรุงแล้วยังแสดงถึงความ โปร่งใสของการตัดสินด้วย

4.2.8 นวัตกรรมเพื่อการประกวดกลอนสด นอกจากการฝึกซ้อมตามรูปแบบดังที่กล่าวมาแล้ว ยังพบว่าบางโรงเรียนมีการสร้างนวัตกรรมเพื่อการประกวดกลอนสด โดยเฉพาะ ที่โดดเด่นคือ โรงเรียนกระทุ่มแก้ววิทยา จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งมีอาจารย์วิษณุ พุ่มสว่าง เป็นครูผู้ดูแลและฝึกซ้อม ได้นำประสบการณ์ทั้งการแข่งขันและการควบคุมฝึกซ้อมของตนมาสร้างนวัตกรรม เช่น กลยุทธ์การประกวดกลอนสดด้วยเทคนิค “สี่คู่พิฆาต” ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่จะใช้เอาชนะคู่แข่ง และเอาชนะกรรมการด้วยการวางแผนแต่งสี่วรรคสุดท้ายให้น่าสนใจก่อนวรรคอื่น ๆ จากนั้นจึงค่อยเริ่มต้นแต่งตั้งแต่ต้นให้คำและความสอดคล้องกับสี่วรรคสุดท้าย หรือการทำวิจัยวิเคราะห์ผลงาน ร้อยกรองที่มีชื่อเสียงเพื่อหาเทคนิคมาใช้ฝึกซ้อมนักเรียน การใช้สถิติวิเคราะห์การแข่งขันแต่ละครั้ง ซึ่งสามารถเรียกข้อมูลย้อนหลังมาวิเคราะห์ได้ตลอดเวลา และทำให้เห็นพัฒนาการของทีมเพื่อนำมาใช้วางแผนการฝึกซ้อม การส่งเข้าประกวด และการกำหนดนโยบายของโรงเรียนได้อีกด้วย (วิษณุ พุ่มสว่าง, สัมภาษณ์, 13 ตุลาคม 2561)

4.3 แรงขับเคลื่อนจากบุคลากร และองค์กร

กลไกสำคัญที่นับได้ว่าเป็นแกนหลักของกิจกรรมคือบรรดาแรงขับเคลื่อนของบุคคลหรือองค์กรต่าง ๆ จากการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยพบรายละเอียดที่หลากหลายสามารถสรุปที่สำคัญได้ดังนี้

4.3.1 ครู

ครูนับเป็นกลไกสำคัญที่เข้ามาควบคุมดูแล และฝึกซ้อม กล่าวได้ว่าหากไม่มีครูที่เป็นทั้งผู้ขับเคลื่อนและเป็นแกนกลางให้นักเรียนก็ไม่อาจเกิดการรวมตัวกันเพื่อเข้าร่วมการแข่งขันได้ ทุกโรงเรียนที่ให้ข้อมูลต่างกล่าวตรงกันว่าระบบการเตรียมทีม การฝึกซ้อม การแข่งขันไม่สามารถดำเนินไปได้หากขาดครู บางโรงเรียนครูเกษียณหรือย้ายโรงเรียนก็ทำให้กิจกรรมหยุดไปในที่สุด จากข้อมูลที่ผู้วิจัยได้รวบรวมมาสามารถสรุปคุณลักษณะของครูที่นับเป็นกลไกที่ทำให้ทีมประกวดกลอนสดประสบความสำเร็จ ได้แก่

1) ผสมผสานวิชาการและกิจกรรม ครูที่ดูแลและฝึกซ้อมต้องมีทักษะหลายด้านทั้งวิชาการและกิจกรรม ส่งเสริมการเรียนรู้ จากการเก็บข้อมูลพบว่า ครูผู้ฝึกซ้อมจะเป็นทั้งครูที่ดูแลโครงการกีฬา ลูกเสือเนตรนารี ห้องสมุด หรือโครงการสิ่งแวดล้อม โดยนำมาบูรณาการเข้าด้วยกัน เห็นได้ว่าจุดมุ่งหมายคือการมองว่ากิจกรรมและวิชาการสามารถสร้างคนได้

2) ความทุ่มเทและเสียสละ นอกจากทักษะทางด้านวิชาการและกิจกรรมแล้ว ความทุ่มเทและเสียสละให้นักเรียนเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ไม่เพียงแต่การฝึกซ้อมที่ต้องมีเวลาให้นักเรียนตลอดทั้งวัน หมายรวมไปถึงวันหยุดราชการ และช่วงการแข่งขันก็ต้องมีการเก็บตัวฝึกซ้อมเข้มข้นทั้งที่โรงเรียนและที่บ้านของครูพานักเรียนไปแข่งขันทุกเวทีที่มีการประกวด ครูยังต้องดูแลชีวิตนักเรียนทุกคนทั้งเรื่องชีวิตส่วนตัว ทุนการศึกษา อาหารการกิน ทั้งยังต้องสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นในหมู่นักเรียน ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจที่ทำให้ให้นักเรียนทุ่มเทและอดทนอย่างเต็มที่เพื่อให้ได้รางวัลมามอบให้แก่ครู ดังที่ ศศิณา มะลิเผือก นักเรียนในทีมประกวดกลอนสดของโรงเรียนกัลยาณีศรีธรรมราช (สัมภาษณ์, 2561) กล่าวว่า ครูคือบุคคลสำคัญที่ทำให้ประสบความสำเร็จ และอยากได้รางวัลมามอบให้ครูเป็นสิ่งตอบแทน

ความทุ่มเทเสียสละที่เกิดขึ้นยังเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยสืบทอดงานรื้อยกรอง เพราะนักเรียนที่เข้าสู่กระบวนการแข่งขันส่วนใหญ่จบการศึกษาไปแล้วจะไปเป็นครูภาษาไทย ซึ่งนับเป็นการสืบทอดกระบวนการแข่งขัน สร้างแรงบันดาลใจให้แก่รุ่นน้องหลายคนได้กลับมาเป็นคุณครูในโรงเรียนแล้วฝึกซ้อมนักเรียนเพื่อเข้าประกวดต่อเนื่องไปกรณีศึกษาที่น่าสนใจ เช่น อาจารย์สุวิมล อันทอง โรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดนครศรีธรรมราช เคยเป็นนักเรียนที่เป็นทีมประกวดของโรงเรียนมาก่อน เมื่อสอบบรรจุได้สอนที่โรงเรียนเดิมของคนที่ส่งเสริมฝึกซ้อมให้แก่นักเรียนต่อไป

3) วิสัยทัศน์ วิสัยทัศน์ในการทำงานของครูเป็นสิ่งสำคัญที่สุด โรงเรียนที่มีความพร้อมทั้งงบประมาณ สิ่งสนับสนุน นักเรียนเพียงพอ ก็ต้องอาศัยวิสัยทัศน์ของครูที่มุ่งคัดเลือก ฝึกฝน สร้างคน สร้างงานให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่โรงเรียนและนักเรียน ในทางกลับกัน โรงเรียนที่ขาดความพร้อมในหลาย ๆ ด้าน ครูก็สามารถเป็นผู้สร้างทุกสิ่งให้เกิดขึ้นได้ เพียงแต่ปรับมุมมอง เปลี่ยนวิธีคิด เมื่อไม่สามารถเลือกนักเรียนได้ ก็ปรับวิธีคัดเลือก เปลี่ยนเป้าหมาย สร้างพื้นที่ให้นักเรียนมีที่ที่จะใช้ทำกิจกรรม สามารถเป็นศูนย์กลาง หรือเป็นที่พึ่งพาให้นักเรียนได้ เช่นกรณีโรงเรียนกระทุ่มแพ้ววิทยา จังหวัดปราจีนบุรี ที่เป็นโรงเรียนขนาดเล็กแต่ครูสามารถสร้างทีมชนะเลิศการแข่งขันระดับชาติได้

4.3.2 นักเรียน

จากการเก็บข้อมูลพบว่านักเรียนทั้งกลุ่มที่มีพรสวรรค์และไม่มีพรสวรรค์แต่อาจารย์ผู้ฝึกสอนทุกคนกล่าวตรงกันว่า หากนักเรียนสนใจแม้ไม่มีพรสวรรค์ ไม่มีพื้นฐานมาก่อนเลยก็สามารถฝึกฝนจนสามารถเข้าร่วมการแข่งขันได้

4.3.3 รุ่นพี่

ทุกโรงเรียนที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูล รุ่นพี่จะมีบทบาทอยู่ไม่มากก็น้อย บางโรงเรียนจะให้โอกาสรุ่นพี่เข้าร่วมกิจกรรมกับรุ่นน้อง เป็นผู้ช่วยสอน เป็นวิทยากร บางแห่งเป็นแรงบันดาลใจ ส่งมอบผลงานที่รุ่นพี่ทำเก็บไว้ในแฟ้มให้รุ่นน้องรุ่นต่อ ๆ ไป ที่สำคัญคือการเป็นต้นแบบคนที่ประสบความสำเร็จทำให้รุ่นน้องอยากดำเนินรอยตาม ปรารถนาจะเข้ามหาวิทยาลัยที่ต้องการได้เหมือนอย่างรุ่นพี่ นอกจากนั้นรุ่นพี่ยังสนับสนุนงบประมาณ อาหาร ที่พักในการฝึกซ้อม หรือการประกวดด้วย

4.3.4 ผู้บริหารโรงเรียน

ผู้บริหารโรงเรียนเป็นกลไกสำคัญที่ขับเคลื่อนระบบในเชิงนโยบายให้เป็นรูปธรรม รวมถึงการให้กำลังใจแก่ครูและนักเรียน ช่วยส่งเสริมสนับสนุนโดยอนุมัติงบประมาณ อนุญาตให้เดินทางไปแข่งขันตามเวทีประกวดต่าง ๆ หรือแม้แต่เข้าร่วมงาน ผู้บริหารของโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จจะมีวิสัยทัศน์ การมองเห็นความสำคัญของภาษาไทย ส่งเสริมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องอย่างเต็มกำลัง โดยเห็นว่าประโยชน์ที่จะได้รับกลับมาไม่ใช่เงิน แต่เป็นประโยชน์ของนักเรียน ของโรงเรียน ของวัฒนธรรมไทย ที่สำคัญคือการติดตามการดำเนินงาน และผลงานอย่างใกล้ชิด รับฟังปัญหา อำนวยความสะดวก พร้อมช่วยเหลือแก้ไข อาจกล่าวได้ว่าผู้บริหาร โรงเรียนมีความสำคัญที่สุดเพราะหากผู้บริหารไม่เห็นคุณค่า ไม่อนุมัติเงินนโยบาย ครูผู้ฝึกซ้อมก็ไม่สามารถทำกิจกรรมใด ๆ ได้

4.3.5 สถานศึกษา

หลายโรงเรียนมีโควตาพิเศษให้กับกลุ่มนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ อาทิ โรงเรียนกัลยาณีศรีธรรมราช มีโควต้ายูวูวปีการศึกษาละ 2 คน ส่วนใหญ่ก็จะสอบได้เพราะนักเรียนที่เรียนคืออยู่แล้ว นอกจากระบบคัดสรรผู้ที่มีความสามารถแล้วโรงเรียนยังเป็นตัวกลางที่สนับสนุนและช่วยดึงแรงสนับสนุนจากทุกฝ่าย อาทิ สมาคมผู้ปกครอง โดยเฉพาะงบประมาณ การฝึกซ้อม การเดินทาง การจัดแผนยุทธศาสตร์ มีแผนงบประมาณประจำปี ที่มีการวางเป้าหมาย ตั้งผลสัมฤทธิ์ทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณให้เห็นเป็นเชิงประจักษ์ เป็นโครงการที่ชัดเจน เมื่อมาสรุปผลการใช้งบประมาณจะเห็นความคุ้มค่าของการลงทุน ได้ผลเกินกว่าที่ตั้งเป้าหมายไว้ เช่น โรงเรียนกระทุ่มแก้ววิทยา จังหวัดปราจีนบุรี จัดทำสถิติ แผนภูมิอย่างชัดเจน ทั้งระยะสั้น ระยะยาว ภาพรวม รายบุคคล สถิติของครู สถิติของนักเรียน ครอบคลุมในทุก ๆ ด้าน คำนวณร้อยละออกมาให้เห็นในเชิงปริมาณว่าประสบความสำเร็จเกินกว่าร้อยละ 100 ในหลายปี สิ่งเหล่านี้เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ทำให้การจัดกิจกรรมสามารถดำเนินต่อไปได้ด้วยแรงสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากทุกฝ่าย

นอกจากนั้นโรงเรียนต้องทำหน้าที่เป็นผู้เสริมแรง เมื่อนักเรียนได้รางวัล ต้องมีการประกาศยกย่อง ชมเชย ถึงแม้ไม่ชนะเลิศต้องประชาสัมพันธ์ เอาผลงานมาเสนอ หรือตีพิมพ์ในสื่อ เป็นการกระตุ้นให้นักเรียนต้องการสร้างงานฝึกฝนตนเองต่อไป สร้างแรงบันดาลใจให้กับนักเรียนคนอื่น ๆ

4.3.6 องค์กร มูลนิธิ สถาบัน (ทางวิชาการ)

บางท้องถิ่นจะมีความโดดเด่นในเรื่องของค่ายกิจกรรมทางภาษา ทำให้นักเรียนและครูได้มีโอกาสอบรมความรู้ ฝึกฝนฝีมือ เช่น ค่ายวรรณศิลป์ของกวีซีไรต์ที่จัดขึ้นในภาคใต้ หรือค่ายของสถาบันสุนทรภู่ ซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ณ จังหวัดปราจีนบุรี รวมถึงจัดอบรมให้แก่สถาบันการศึกษาอื่น ๆ ตามคำร้องขอ การอบรมครูของโรงเรียนในเขตภาคกลาง ที่โรงเรียนแสวงหาวิทยาคม จังหวัดอ่างทอง ทำให้นักเรียนได้ฝึกวิสัยทัศน์กับคนภายนอก หรือครูได้ฝึกฝนเพื่อนำไปสอนนักเรียน ที่น่าสนใจคือ สำนักกวีน้อยเมืองนคร จังหวัดนครศรีธรรมราช นำโดยอาจารย์บุญเสริม แก้วพรหม คอยช่วยเหลือ สนับสนุน มีการจัดค่ายให้นักเรียนในพื้นที่มาร่วมกิจกรรมหรือส่งวิทยากรของสำนักกวีน้อยเมืองนครไปจัดอบรมให้กับสถาบันอื่นๆ จัดอบรมให้แก่ครูที่สนใจการประกวดกลอนสด นับเป็นองค์กรวิชาการที่สนับสนุนการประกวดกลอนสดอย่างจริงจัง นอกเหนือไปจากการฝึกซ้อม การรวมโรงเรียนในพื้นที่และการจัดเวทีประกวดระดับท้องถิ่น ยังช่วยเหลือในด้านสนับสนุนงบประมาณที่พักและการเดินทางให้แก่โรงเรียนไปพร้อมกันซึ่งเป็นการช่วยเหลือโรงเรียนขนาดเล็กที่ขาดแคลนงบประมาณได้เป็นอย่างดี

4.3.7 หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานการเมืองท้องถิ่น

จากการเก็บข้อมูลผู้วิจัยพบว่าหน่วยงานที่สนับสนุนกิจกรรมการประกวดกลอนสดหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวรรณศิลป์มีด้วยกัน 2 แห่ง ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนจังหวัดปราจีนบุรี นำโดยคุณบังอร วิลาวัลย์ นายกองจัดการบริหารส่วนจังหวัด (สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2561) ซึ่งสนับสนุนการงบประมาณ และการดำเนินการจัดค่ายวรรณศิลป์ โดยร่วมมือกับสถาบันสุนทรภู่ จัดอบรมการเขียนกลอนให้แก่นักเรียนและครูในจังหวัดปราจีนบุรี บรรจุเป็นแผนวัฒนธรรมของหน่วยงาน โดยดำเนินงานมากกว่า 18 ปี เพื่อตอบสนองยุทธศาสตร์การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ทำให้หลายโรงเรียนในจังหวัดปราจีนบุรีประสบความสำเร็จในด้านการประกวดร้อยกรองจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ยังมีการสนับสนุนจากเทศบาล สภาวัฒนธรรมอำเภอ ของอำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทองซึ่งสนับสนุนงานร้อยกรองของโรงเรียนแสวงหาวิทยาคม และเนื่องจากครูผู้ฝึกสอนเป็นประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอ จึงประสานของงบจากจังหวัดมาจัดกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับวรรณศิลป์ ทำให้โรงเรียนแสวงหาวิทยาคมเป็นศูนย์กลางหรือตัวแทนด้านวรรณศิลป์ของพื้นที่ในภาคกลาง เช่น จังหวัดอ่างทอง สิงห์บุรี ชัยนาท อุทัย จัดกิจกรรมอบรมวรรณศิลป์ให้แก่ครูในพื้นที่ และเป็นเจ้าภาพในการจัดการประกวดกลอน

4.3.8 เวทีประกวดในท้องถิ่น

หลายจังหวัดมีเวทีประกวดในท้องถิ่นของตนทำให้ครูและนักเรียนต้องเตรียมพร้อมฝึกซ้อมตลอดเวลา ซึ่งส่งผลให้นักเรียนเหล่านี้ชินกับบรรยากาศการประกวด ไม่ตื่นเต้น ควบคุมสติในระหว่างการแข่งขันได้เป็นอย่างดี เวทีในท้องถิ่นหลายเวทีมีมาตรฐานระดับชาติ มีกฎกติกาการแข่งขันที่เข้มข้นเป็นด้านฝึกฝีมือให้กับนักเรียนได้เป็นอย่างดี เช่น การประกวดกลอนเดือนสิบของจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน และมีมาตรฐานการแข่งขั้นที่สูง สร้างนักกลอนที่มีชื่อเสียงมากมาย จนกล่าวกันว่าหากผ่านเวทีกลอนเดือนสิบไปได้ก็ไม่กลัวการประกวดของเวทีที่ใหญ่ (ในเรื่องของความเข้มข้นทั้งเวลา กติกา กฎเกณฑ์) หรือการประกวดกลอนสดซึ่งถ้วยพระราชทานสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ของมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นอีกหนึ่งเวทีที่สำคัญของโรงเรียนในภาคใต้

อย่างไรก็ตาม ไม่ใช่มีแต่เวทีในระดับท้องถิ่น แต่หลายโรงเรียนที่มีความพร้อมในการส่งนักเรียนเข้าแข่งขันจะบันทึกเป็นปฏิทินการแข่งขันตลอดปีไว้ บางแห่งตั้งเป้าหมายไว้ถึง 14 แห่ง เช่น การประกวดของเทพศรีกรีศิลป์ วัดเทพธิดาราม มูลนิธิอัฐมาราธิปัตย์ มหาวิทยาลัยรังสิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ซึ่งเป็นเวทีประกวดทั้งในระดับภูมิภาคและกรุงเทพมหานคร หากครู นักเรียน และงบประมาณพร้อมก็จะสนับสนุนให้ออกประกวดให้มากที่สุด (ภัทรญาดา ไชยฤกษ์, สัมภาษณ์, 2561)

เวทีประกวดในแต่ละแห่งก็จะมีอัตลักษณ์ที่แตกต่างกัน เช่น มหาวิทยาลัยรังสิตจะโดดเด่นในเรื่องการตั้งญาติที่ทำให้ประหลาดใจ บางแห่งเน้นเรื่องปรัชญา บางแห่งจะเน้นเรื่องการเมือง ความแตกต่างดังกล่าวนี้ทำให้นักเรียนที่ผ่านสนามแข่งขันมากกว่าก็จะได้เปรียบเพราะมีประสบการณ์จนสามารถวิเคราะห์และวางแผนการประกวดได้ว่าจะสามารถเข้าสู่อันดับสำคัญได้อย่างไร

เวทีประกวดที่หลากหลาย โดยเฉพาะในท้องถิ่นทำให้มีการสืบทอดวรรณศิลป์ มีพื้นที่ให้ได้แสดงออก หากไม่มีสนามในท้องถิ่นให้แข่งขันก็จะทำให้นักเรียนขาดความมั่นใจ

4.3.9 ผู้ปกครอง และชุมชน

นอกจากการให้กำลังใจในฐานะผู้ปกครองแล้วยังเห็นความสำเร็จจากหลักฐานเชิงประจักษ์ว่าบุตรหลานของตนได้รับทั้งชื่อเสียง โล่รางวัล เงินรางวัล การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางดี ทำให้เกิดความไว้วางใจโรงเรียน และครูผู้ฝึกซ้อม จึงให้การสนับสนุน ที่สำคัญคือความเชื่อใจในการปล่อยให้บุตรหลานของตนฝึกซ้อมโดยกลับบ้านฝึกเวลา ฝึกซ้อมในวันหยุด หรือต้องเดินทางไปแข่งขันในต่างจังหวัด หากไม่ได้รับแรงสนับสนุนและความเข้าใจจากผู้ปกครอง การฝึกซ้อมก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ รวมถึงชุมชนก็จะเป็นกระบอกเสียงให้กับโรงเรียนและครู ว่ากิจกรรมทางวรรณศิลป์เหล่านี้มีประโยชน์ ออกกำลังกายให้มาทำกิจกรรม สร้างชื่อเสียงให้กับชุมชนและโรงเรียน

4.4 ปัจจัยอื่น ๆ เช่น อัตลักษณ์วัฒนธรรมประจำถิ่น

จากข้อมูลพบว่าที่โดดเด่นคือจังหวัดนครศรีธรรมราช ดังที่อาจารย์บุญเสริม แก้วพรหม (สัมภาษณ์, 2561) ได้กล่าวถึงว่าเมืองนครศรีธรรมราชเป็นเมืองนักกลอน เป็นเมืองของศรีปราชญ์ มีวัฒนธรรมภาษาปรากฏในรูปแบบของศิลปประจำถิ่น อาทิ เพลงบอก หนังตะลุง โนรา หรือความคิดเห็นของภัทรญาดา ไชยฤกษ์ (สัมภาษณ์, 2561) อาจารย์ผู้ฝึกซ้อมกลอนสดของโรงเรียนกัลยาณีศรีธรรมราชที่กล่าวถึง “กวีจากทะเล ขุนเขา” ว่าโรงเรียนในพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขต 4 จังหวัดนครศรีธรรมราช (สพป. 4 นครศรีธรรมราช) ไม่ว่าจะเป็น ท่าศาลา สิชล เสภาเขา เขาน้อย เขาฝ้าย จันดี จะผลิตนักกลอนหรือกวีได้เป็นจำนวนมาก ด้วยธรรมชาติสร้างแรงบันดาลใจ

การมีวัฒนธรรมพื้นบ้านอยู่ในสายเลือด และการถ่ายทอดส่งต่อความรักความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นช่วยเสริมสร้างความภูมิใจในอัตลักษณ์ของจังหวัดให้แก่ทีมนักกลอนได้อย่างมาก นำมาซึ่งแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์งานหรือการแข่งขัน เกิดระบบการฝึกฝนที่จริงจัง นอกจากนี้อัตลักษณ์ประจำถิ่นดังกล่าวยังเป็นสิ่งที่ช่วยขับเคลื่อนให้เกิดเวทีการแข่งขันที่มีมาตรฐาน เกิดสื่อ อาทิ วารสารของจังหวัดนครศรีธรรมราชที่ใช้เป็นช่องทางในการเผยแพร่งาน ร้อยกรอง เหล่านี้เป็นพื้นที่ทำให้นักเรียนนักศึกษาในจังหวัดนครศรีธรรมราชได้ฝึกฝีมือจนชำนาญการประกวด ไม่ประหม่าเวที นำประสบการณ์ในจังหวัดไปปรับใช้กับการประกวดได้ทั่วประเทศ

จากกลไกต่าง ๆ ที่กล่าวมาผู้วิจัยยังพบว่าประโยชน์ที่ครู นักเรียน และสถาบันการศึกษาได้รับจากการเข้าร่วมการประกวดมีด้วยกันหลายประการ ไม่ว่าจะเป็น

1) รางวัลและเกียรติยศชื่อเสียง

นักเรียนที่เข้าประกวดมีแรงจูงใจว่ารางวัลที่ได้รับมาจะเป็นหนึ่งในองค์ประกอบของแฟ้มสะสมผลงานที่จะทำให้สามารถสมัครเข้าเรียนในสถาบันอุดมศึกษาที่ตนต้องการได้ โดยมีรุ่นพี่ที่ประสบความสำเร็จเป็นต้นแบบนอกจากนักเรียนจะนำเงินรางวัลไปใช้ให้เกิดประโยชน์แล้ว บางโรงเรียนนักเรียนที่ชนะการประกวดแบ่งเงินรางวัลซื้อวัสดุอุปกรณ์ เฟอร์นิเจอร์ ให้แก่โรงเรียน

2) การพัฒนาความคิด

นักเรียนได้ฝึกฝนกระบวนการคิด การวางแผน ส่งเสริมการอ่านซึ่งส่งผลต่อการเรียนในวิชาอื่น ๆ รวมไปถึงการมีกระตือรือร้นในการแข่งขันที่หลากหลายทำให้นักเรียนได้ฝึกคิด ได้เห็นมุมมองของชีวิต ได้แนวคิดในการดำเนินชีวิต เกิดเป้าหมายในชีวิต นักเรียนส่วนใหญ่ยังเป็นเด็กกิจกรรม ทำให้ได้ฝึกฝนตนเองทั้งด้านวิชาการ และการทำงานทั้งเอกสาร การติดต่อประสานงานกับบุคคลภายนอก การจัดสรรเวลา ฝึกฝนความเป็นผู้ใหญ่ นักเรียนที่ได้รับการฝึกฝนมาอย่างดี ไม่ใช่เพียงแค่ความสามารถด้านการประกวดกลอนสด แต่ยังบ่มเพาะน้ำใจนักกีฬา รู้จักการต่อสู้กับตนเอง

3) หลุดพ้นจากปัญหาพฤติกรรมไม่พึงประสงค์

การประกวดกลอนสดเป็นหนทางหนึ่งที่ช่วยให้นักเรียนได้หลุดพ้นจากปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ได้เป็นอย่างดี เช่น ปัญหาอันเกิดจากครอบครัวแตกแยก ปัญหายาเสพติด ทำให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมเชิงบวก เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง เห็นศักยภาพที่มีอยู่ของตนและนำมาใช้อย่างถูกต้อง ทำให้นักเรียนมีความรับผิดชอบในการทำงานเพิ่มมากขึ้น นำไปสู่อนาคตที่ดีในที่สุด กรณีนี้ที่ชัดเจนที่สุดคือกรณีศึกษาของโรงเรียนกระทู้แก้ววิทยา ที่ใช้วิธีคัดเลือกทีมจากนักเรียนที่มีปัญหาพฤติกรรมมาทำกิจกรรม

4) ความสัมพันธ์ของครู ศิษย์ เพื่อน รุ่นพี่ และรุ่นน้องในโรงเรียน

การทำงานเป็นกลุ่ม การฝึกฝนเพื่อเข้าประกวดกลอนสดสอนให้ทุกคนในกลุ่มเคารพความคิดซึ่งกันและกันไม่จำเป็นต้องเกรงใจกันเพราะทุกคนมีความคิดเท่าเทียมกัน ยึดผลงานเป็นที่ตั้ง ทำเพื่อส่วนรวม แม้ในกลุ่มจะมีรุ่นพี่รุ่นน้องก็ให้ยอมรับกันที่ผลงาน

5. การอภิปรายผล

การประกวดกลอนสดซึ่งด้วยพระราชทาน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ มหาวิทยาลัยรังสิต แม้จะเป็นเพียงหนึ่งในหลายเวทีที่มีอยู่ในปัจจุบัน แต่ก็นับเป็นจุดหมายสำคัญของครู นักเรียน และสถาบันการศึกษาที่บันทึกไว้ในปฏิทินการแข่งขันประจำปี และนับเป็นรางวัลแห่งความสำเร็จที่สำคัญของนักกลอนรางวัลหนึ่ง การประกวดกลอนสด ณ มหาวิทยาลัยรังสิต จึงเป็นกลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนวงการวรรณศิลป์ในสังคมไทยปัจจุบันให้ขับเคลื่อนไปได้อย่างต่อเนื่องและมีมาตรฐาน ผ่านกระบวนการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการคัดเลือกนักเรียน การฝึกซ้อม แรงขับเคลื่อนจากบุคคลหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง และกลไกอื่น ๆ เช่น อัตลักษณ์ท้องถิ่น เป็นต้น ทั้งนี้ กลไกดังกล่าวที่เกิดขึ้นนอกจากจะช่วยสืบทอดร้อยทรงไทยแล้วยังมีคุณูปการอื่น ๆ ได้แก่ รางวัลที่ได้รับช่วย

พัฒนาอนาคตของเยาวชน พัฒนากระบวนการคิดของเยาวชนที่เข้าประกวด ช่วยให้เยาวชนห่างไกลจากอบายมุขต่าง ๆ และส่งเสริมความผูกพันระหว่างครู นักเรียน เพื่อน รุ่นพี่ และรุ่นน้อง

จากผลการศึกษาพบว่ากระบวนการที่นำไปสู่ความสำเร็จที่ชัดเจนที่สุดและทุกสถาบันกล่าวตรงกันคือ การฝึกซ้อมอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้กลไกด้านการสนับสนุนของผู้บริหารโรงเรียน หากผู้บริหารไม่สนับสนุนก็ไม่สามารถขับเคลื่อนกิจกรรมให้เป็นไปอย่างราบรื่น และที่สำคัญที่สุดคือความทุ่มเทของครูผู้ฝึกซ้อม ซึ่งต้องใช้ทั้งทักษะทางวิชาการ ความเสียสละเวลาและทรัพย์สิน ครูจึงเป็นทั้งต้นแบบและผลักดันกิจกรรมให้เคลื่อนไปอย่างมีเป้าหมาย ทั้งนี้หากพิจารณาคูณลักษณะของครูผู้ฝึกซ้อมการแข่งขันกลอนสด ตลอดจนกระบวนการที่เกิดขึ้นในการจัดกิจกรรม ร้อยกรองจะพบว่าสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องลักษณะของครูไทยในศตวรรษที่ 21 ซึ่งไพฑูริย์ สีนลารัตน์ ได้กล่าวไว้ว่ามี 7 ประการ ได้แก่ 1) สร้างและบูรณาการความรู้ได้ 2) มีความคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ 3) มีวิสัยทัศน์และตักเตือนทางความคิดเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้เรียน 4) ครูต้องรู้และเข้าใจเทคโนโลยีใหม่ ทักษะใหม่ ๆ พร้อมทั้งชี้แนะข้อดีข้อเสียของผู้เรียนได้ 5) มีทักษะการสอนเด็กให้เติบโตเต็มศักยภาพและสร้างงานผลงานใหม่ ๆ 6) ต้องเข้มแข็งในจรรยาบรรณ คุณธรรม จริยธรรมและชักชวนให้คนอื่น ๆ ทำเพื่อสังคม และ 7) มีบทบาทนำด้านการสอนและวิชาชีพ พัฒนาคุณภาพของโรงเรียนและในวิชาชีพร่วมกับผู้บริหารมากขึ้น จะเห็นได้ว่าโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการแข่งขันนั้นครูผู้ฝึกซ้อมมีคุณลักษณะตรงกับลักษณะทั้ง 7 ประการอย่างชัดเจน (สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน, มปป.)

6. บทสรุป

จากการศึกษาการประกวดกลอนสดซึ่งถ้วยพระราชทานฯ ณ มหาวิทยาลัยรังสิตในฐานะกลไกการสืบทอดร้อยกรองไทย ผ่านการเก็บข้อมูลจากบุคลากรของโรงเรียนที่ชนะเลิศการประกวดกลอนสด ตลอดจนหน่วยงานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม พบว่า การประกวดกลอนสดฯ เป็นกลไกที่ช่วยสืบทอดร้อยกรองไทยให้ดำรงอยู่ผ่านกระบวนการต่าง ๆ ได้แก่ การคัดเลือกนักเรียน การฝึกซ้อม แรงขับเคลื่อนจากบุคคลหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง และกลไกอื่น ๆ อาทิ อัตลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งนี้ กลไกดังกล่าวที่เกิดขึ้นนอกจากจะช่วยสืบทอดร้อยกรองไทยแล้วยังมีคุณูปการอื่น ๆ ได้แก่ รางวัลที่ได้รับช่วยพัฒนาอนาคตของเยาวชน พัฒนากระบวนการคิดของเยาวชนที่เข้าประกวด ช่วยให้เยาวชนห่างไกลจากอบายมุขต่าง ๆ และส่งเสริมความผูกพันระหว่างครู นักเรียน เพื่อน รุ่นพี่ และรุ่นน้อง

ทั้งนี้จากการเก็บข้อมูลพบว่ามีหลายโรงเรียนที่ขาดความต่อเนื่องในการพัฒนากิจกรรมการประกวดกลอนสดด้วยเหตุปัจจัยหลายประการ ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจศึกษาเพื่อทำให้เห็นอุปสรรคปัญหาที่เกิดขึ้นในวงการประกวดกลอนสดต่อไป

7. กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลทุกคนที่อนุญาตให้นำข้อมูลมาเผยแพร่ในเชิงวิชาการ ตลอดจนสะดวกเวลาให้ข้อมูลที่จำเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ผู้วิจัยขอขอบคุณอาจารย์อริรัตน์ ต้นวีระชัยสกุล ที่กรุณาแปลบทคัดย่อเป็น

ภาษาอังกฤษ และ ดร. นครเทพ ทิพย์สุภรณภูรี ที่ช่วยตรวจแก้ไขบทคัดย่อภาษาอังกฤษ รวมทั้งขอบคุณสถาบันวิจัย มหาวิทยาลัยรังสิตที่มอบทุนสนับสนุนการวิจัย ในปีการศึกษา 2560 ให้แก่งานวิจัยเรื่องนี้

8. เอกสารอ้างอิง

- ช่อแก้ว จุลนวล, ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โรงเรียนเบญจมราชูทิศ. สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2561.
- นภลัย สุวรรณธาดา. 2533. *ความรู้เบื้องต้นทางการประพันธ์เอกสารคำสอนชุดภาษาไทย 2 การประพันธ์ไทย หน่วยที่ 1-7*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- บั้งอร วิลาวลัย, นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัดปราจีนบุรี. สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2561.
- บุญเสริม แก้วพรหม, สำนักกวีน้อยเมืองนคร. สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2561.
- ภัทรญาดา ไชยฤกษ์, ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โรงเรียนกัลยาณีศรีธรรมราช. สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2561.
- วิษณุ พุ่มสว่าง, ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โรงเรียนกระทุ่มแก้ววิทยา. สัมภาษณ์, 13 ตุลาคม 2561.
- ศศิณา มะลิเผือก, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2561.
- ศึกษาธิการ. กระทรวง. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สมชาย ขจรศักดิ์ชัย ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โรงเรียนแสวงหาวิทยาคม. สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2561.
- สุวิมล อ้นทอง, ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โรงเรียนเบญจมราชูทิศ. สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2561.
- สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน. ยุทธการเปลี่ยนครูเฉยสู่ครูยุคศตวรรษที่ 21. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://seminar.qlf.or.th/Seminar/Topic/29> [มปป].